

OBITELJ FLEISCHER U KULTURNOM ŽIVOTU BJELOVARA

Sažetak

Dolazak Alojzija Fleischera (1802. – 1873.) u Bjelovar, kao organista katoličke župne crkve u Bjelovaru (početak 19. st.) značilo je i njegovo uključivanje u prve aktivnosti kulturnog razvoja toga hrvatskog gradića u istočnom području tadašnje Austro – Ugarske. Fleischerov život obilježen je dugogodišnjom, predanom i marljivom, prije svega glazbenom, djelatnošću u njemu novoj sredini po narodnosti, mentalitetu, običajima i podneblju. Zabilježena je i njegova aktivnost zborovođe, glazbenog učitelja, širitelja mnogih narodnih, popularnih i domoljubnih pjesama na početku hrvatskoga narodnog preporoda, a mnoge je od tih pjesama i ukajdio.

Odanost je novoj domovini A. Fleischer prenio i na svoga najstarijeg sina Gustava Fleischera (Bjelovar, 1857. – 1913.), koji je završio studij kemije na Politehničkoj visokoj školi u Grazu. G. Fleischer višestruko je obilježio razvoj kulturnog života u Bjelovaru. Bio je dvadeset godina ravnatelj bjelovarske Realne gimnazije pridonijevši, među ostalim, proširenju gimnazije višim razredima i uvođenjem velike mature. Istakao se kao svestrani nastavnik te mnogim objavljenim radovima. Preveo je s njemačkoga dva udžbenika kemije i napisao više kraćih naputaka za učenje. Među prvima se zauzimao za „obostrano naučavanje djevojčica i dječaka“ što je tada bila avangardna zamisao i tu je ideju popratio mnogim objavljenim raspravama. Osobito je značajan njegov doprinos arheologiji, praktičnoj farmaciji, slikarstvu, kompoziciji, muziciranju i dr. Istakao se i u organizatorskim aktivnostima kao inicijator, suosnivač i dugogodišnji glavni urednik lokalnih novina *Tjednik bjelovarsko-križevački*. Bio je zborovođa bjelovarskoga glazbenog društva *Dvojnice*, sudjelovao u osnivanju školske i bolničke knjižnice te pomagao školovanje siromašnih učenika.

Jedna od triju njegovih kćeri Ida (1882. – 1915.) istakla se također kao amaterska slikarica. Ida je imala dvoje djece (kćerku Vlastu i sina Raoula). Dva Gustavova unuka, ing. Raoul Sabljak (1910. – 1975.), stručnjak za gradnju hidroelektrana i ing. Aleksandar Johanides (1911. – 1990.), stručnjak u kemijskoj

industriji, otišli su rano iz Bjelovara, a obojica su u svojim strukama imala mnogo uspjeha u zemlji i inozemstvu.

Od obitelji Fleischer-Sabljak dvije kćeri R. Sabljaka (praunuke G. Fleischera) žive izvan Hrvatske. Jedini i zadnji potomak obitelji Fleischer-Sabljak u Hrvatskoj (kći Vlaste Sabljak-Lisac) je dr. sc. Inga Lisac, koja živi u Zagrebu. U Bjelovaru još postoji grob obitelji Fleischer u glavnoj aleji staroga groblja sv. Andrije.

Ključne riječi: Alojzije Fleischer, Gustav Fleischer, glazbeni život, bjelovarski srednjoškolski razvoj, Tjednik bjelovarsko-križevački, osnivanje knjižnica.

Uvod

Čast mi je prikazati djelovanje članova bjelovarske obitelji Fleischer koji su svojom aktivnošću sudjelovali u društvenom i kulturnom životu Bjelovara od sredine 19. do početka 20. st. Raduje me i ispunjava ponosom što mogu istaknuti da je prvi član obitelji Fleischer koji je, unatoč stranom podrijetlu po nacionalnosti, uložio sve svoje sposobnosti prilagođavanju novim uvjetima (običaji, mentalitet i dr.) i svoju djelatnost usmjerio na dobrobit nove sredine, pa čak i novim političkim idejama (hrvatski narodni preporod). Istu ljubav, predanost radu i odanost svom okruženju prenio je i na svog sina Gustava.

Moj prikaz temelji se većim dijelom na objavljenim tekstovima više autora i dijelom na podatcima po sjećanju iz obitelji kao člana pete generacije obitelji Fleischer. Nailazila sam na nedostatak podataka i informacija kao posljedice dvaju svjetskih ratova, raznih političkih previranja pri nestanku Austro-Ugarske Monarhije i stvaranju Kraljevine SHS, a zatim u poraću 2. svjetskog rata i nekoliko nenadanih nemilih događaja u obitelji. Sačuvane su, međutim, mnogobrojne fotografije mnogih članova, od kojih neke pripadaju razdoblju prvih početaka fotografiranja u Bjelovaru. Fotografije prikazuju život jedne dobrostojeće bjelovarske građanske obitelji kroz četiri generacije. Većina članova bila je sklona gotovo svim granama umjetnosti, što se očitovalo u smislu za glazbu, interpretativnu a i kreativnu, pjesništvo i književnost, a osobito za slikarstvo, o čemu svjedoče sačuvane amatersko-umjetničke, većinom uljene slike.

Radi olakšavanja preglednosti rodbinskih odnosa izrađeno je obiteljsko stablo na elektroničkom mediju koje se odnosi prije svega na razvoj počevši od osnivača obitelji, Alojzija Fleischera. Novi podatci mogu se s lakoćom naknadno unositi uključujući i proširivanje grana u rodbinskim odnosima s drugim obiteljima koje su ušle u širu Fleischerovu obitelj ženidbom, a porijeklom su iz Bjelovara ili odnekud drugdje. Obiteljsko stablo nalazi se kao prilog ovom tekstu.

Alojzije Fleischer

Prvi od obitelji Fleischer spominje se Alojzije (? 3. ožujka 1802. – Bjelovar, 7. travnja 1873.) od 1831. g. kao organist (orguljaš) katoličke župne crkve sv. Katarine, kasnije zborovođa pravoslavne crkve i glazbeni učitelj. Nije sačuvan zapis o njegovu školovanju i mjestu rođenja, ali u bjelovarskim arhivskim spisima piše da je u Bjelovar došao iz gradića Bolly u Mađarskoj (danas Bóly város, Baranya Mohácsi). Međutim, bjelovarski istraživači J. Kurtak i Z. Lovrenčević 1972. g. navode da se obitelj Fleischer doselila u Bjelovar oko 1815. g. iz zapadne Češke i taj podatak preuzimaju Zorka Renić i Tatjana Kreštan u svom preglednom radu 2006. Međutim, istraživači Kurtak i Lovrenčević ne navode točan izvor svog podatka.

Glazbenu djelatnost A. Fleischera najopširnije je obradila dr. sc. Nataša Bašić za Hrvatski biografski leksikon LZMK i taj je prikaz ovdje uz manje dopune gotovo u potpunosti preuzet.

Suradivao je s mnogobrojnim glazbenicima amaterima i pjevačima iz polovice 19. stoljeća u Bjelovaru. Pjesniku i pjevaču-ishitriocu Ferdinandu Rusanu (Pavlin Kloštar 1810. – Virje, kraj Bjelovara 1879.), glazbenom amateru, notirao je njegove napjeve.¹ Prema Rusanovu pjevanju melodije pod naslovom *Izraz ljubavi* iz neke talijanske opere Fleischer je tu melodiju ukajdio i dodao joj pratnju na gitari.

Glazbeni povjesničar Franjo Ksaver Kuhač² navodi da je Fleischer, uz Franju Lugarića, uvelike pridonio popularnosti Rusanovih izvornih popjevaka šireći ih mnogobrojnim prijepisima (Bašić, 1998.).

Neke od Rusanovih popjevaka Fleischer je poslao i Vatroslavu Lisinskom. Tako je Lisinski na temelju Fleischerova notnog zapisa priredio za četveroglasni muški zbor

¹ F. Rusan bio je učitelj, pjesnik (Hrvatski leksikon, Zagreb, 1996., str. 658), "ishitrilac napjeva" (navodi se u tekstu *Gradski muzej Bjelovar*, 12.1996. – 1.1997. str. 5).

O pjevaču F. Rusanu kao veseljaku zapisano je (najvjerojatnije objavio Gustav Fleischer) mnogo godina nakon njegove smrti u *Tjedniku bjelovarsko-križevačkom* sljedeće:

"U šali je istina. Kakav je veseljak bio pokojni naš F e r d o R u s a n , svjedoči i ova sitnica. Jednom će se netko pred njim potužiti, kako «koštastu» govedinu dobiva. A on će na to: Da sam ja mesar, ja bi svojim mušterijama oglasio ovako:

*Ta to bar nisu nikakva čudesa,
Da vol imade kosti pa i mesa;
Za to kume dragi moj oprosti
Da ne mogu mesa dat' bez kosti."*

² F. K. Kuhač bio je etnomuzikolog i glazbeni povjesničar (Hrvatska opća enciklopedija, LZMK, str. 326 i Hrvatski leksikon, str. 387) koji je godinama putovao Hrvatskom skupljajući narodne napjeve, stihove, poslovice, glazbala i nošnje. Otkrio je hrvatske napjeve u Haydnovim i Bethovenovim djelima. Među mnogim i značajnim djelima je i njegovo djelo iz 1893. pod naslovom *Glazbotvorci, ishitrioci, pjevači, pjevačice i sakupljači hrvatskih pučkih popjevaka*.

uz pratnju glasovira Russanove rodoljubne budnice *Nosim zdravu mišicu*, *Brod nek ćuti udarca* i *Složno braćo mila*. Prve su dvije pjesme praižvedene s velikim uspjehom u zagrebačkoj streljani 1845., a treća je doživjela uspjeh pri izvedbi na narodnoj zabavi u Varaždinu iste godine.

Fleischer je također 1845. ukajdio i Rusanovu skladbu *Ustanimo, noć je pala* i šaljivu jednočinku *Zaruci* (spjevoigra). Smatra se da je Rusan uveo Fleischera u kolo iliraca. Pod njihovim utjecajem Fleischer je kroatizirao svoje ime potpisujući se kao Vjekoslav Mesarić. Međutim, ne spominje se da je u tome bio dosljedan.

Iz knjige Marije Barbieri *Hrvatski operni pjevači* na str. 11 saznajemo da je prvi hrvatski školovani pjevač Franjo Stazić (1824. – 1911.), u mladosti ljekarnički pomoćnik u Bjelovaru, započeo pripreme za svoje pjevačko školovanje uz pomoć A. Fleischera. M. Barbieri navodi ulomak iz Stazićeva pisma iz 1902. prijatelju, u kojemu on opisuje svoje porijeklo, a koje je s njemačkoga preveo Alojzjusev sin Gustav Fleischer i objavio 1911. u *Narodnim novinama* br. 245. u povodu Stazićeve smrti. U ulomku tog pisma piše:

“...zainteresirao sam tamošnjeg organistu, gospodina Fleischera, jer je on znao, da u Zagrebu za prvu operu (narodnu) traže tenoristu. Tako dodjoh nakon njegove osammjesečne

Slika 1. Vjekoslav Fleischer, Bjelovar, oko 1850.

poduke u Zagreb, gdje me je lijepo primio gospodin Štriga (namješten kod banskog stola), duša opere...”

Na 14. str. svoje knjige M. Barbieri nadalje piše:

“Kada je bjelovarski orguljaš i učitelj glazbe Fleišer–Mesarić odveo dvadesetogodišnjeg Stazića u Zagreb te ga preporučio Štrigi i Lisinskom, možda je naslućivao da će iz mlada ljevakarničkog pomoćnika izrasti pravi, veliki tenor.

Kada je Lisinski čuo Stazićev glas obećao mu je da će s njim raditi na pjevačkoj tehnici a Štriga ga je primio u svoju kuću na stan i hranu. Stazić je marljivo radio i napredovao i već je 1845. na koncertima izvodio arije iz LJUBAVI I ZLOBE...”

U Babukićevoj ostavštini (NSK) nalaze se, kako navode Barbieri 1996. i Bašić 1998., dva Fleischerova pisma iz 1846. iz kojih se razabire da je u Bjelovaru skupljao pretplatnike za Drobničev rječnik (*Ilirsko-njemačko-talijanski mali rečnik*, suradnici V. Babukić i A. Mažuranić) i da je djelovao među ilircima – Degoricijom, Korenom, Mikolincem i dr.³

Alojzije se oko 1855. g. oženio Idom Matic (? 1830.– Bjelovar, 1917.), kćerkom liječnika i s njom dobio četiri sina: Gustava, Alfreda, Alojzija-Antonija i Roberta-Antonija. Podatak o datumu i mjestu vjenčanja zasad nije pronađen. Drugi po redu sin Alfred umro je već kao dječčacić od tri godine, a najmlađi (četvrti) Robert umro je s tek četiri mjeseca. Najstariji sin Gustav ostavio je snažan odjek u svim granama društvenog razvoja Bjelovara, od prosvjete, novinarstva, umjetnosti, socijalnih aktivnosti do povremenih znastvenih istraživanja, sve do kraja prerane smrti, u 57. godini.

Treći sin Alojzije-Antonije bio je istaknuti novinar. Sa suprugom Marijom-Mimicom iz Bjelovara (Bjelovar, 1865. – Zagreb, 1957.) dobio je kćer Nadu i sina Alfreda. Postojala je tvrdnja da se odlučio na put u Ameriku i otada mu se gubi svaki trag te su supruga i djeca ostali nezbrinuti.⁴

Alojzije-Antonije (Bjelovar, 1863. - ?) kratko je vrijeme bio glavni urednik uglednih zagrebačkih novina *Agramer Tagblatt* (18. lipnja do 11. rujna 1888.) sa

³ Vjekoslav Alojzije Babukić bio je preporoditelj i jezikoslovac (Slav. Požega, 1812. – Zagreb, 1875.), studirao je filozofiju i pravo, na kojem je diplomirao. Među ostalim, bio je tajnik Ilirske čitaonice i Matice ilirske, urednik Danice ilirske i jedan od najbližih suradnika Lj. Gaja. Nikola Degoricija (? , 1787. – Bjelovar, 1854.), kapetan, nakon umirovljenja skuplja narodno blago i građu za hrvatsku povijest. Godine 1847. šalje Ljudevitu Gaju jedan rukopis i dvije zemljopisne karte koje je Gaj iskoristio kao prilog svom djelu *Dogodovština Velike Ilirije*.

⁴ Supruga Marija, kako je ostala sama, skrbila je o odrastanju i školovanju dvoje malodobne djece prekrasnim ručnim radovima vezenja svilom koje je većinom od nje naručivala obitelj ađutanta Jelačića bana. To je ona s ponosom i rado isticala. Kći Nada je s mužem i dvoje djece stradala pri povlačenju 1945. g. kod Bleiburga. Sin Alfred je kao ugledni zubar od 1950. do 1962. g. bio direktor Više zubarske škole u Zagrebu.

zapaženim novinarskim priložima. Zna se da je polemizirao sa svojim nešto mlađim suvremenikom i kolegom Antunom Gustavom Matošem (1873. – 1914.) koji je, unatoč polemikama, cijenio Alojzijeve kritičke osvrtne ondašnjih kulturnih događanja u Zagrebu (za pouzdanost tih tvrdnji treba uložiti još vremena radi provjere vjerodostojnosti).

Gustav Fleischer

Gustav Fleischer (Bjelovar, 13. XII. 1856. – Bjelovar, 16. IV. 1913.), najstariji sin Alojzija Fleischera, pohađao je i završio gimnaziju u Zagrebu, a studij kemijskih znanosti na Tehničkoj visokoj školi u Grazu (1879.) uz samoinicijativno polaganje dodatnih ispita iz fizike i prirodopisa na toj školi radi usklađivanja svoje stručne spreme s potrebama bjelovarske Niže realke. Tako je nakon toga mogao predavati bilo koji predmet u gimnaziji. Početak njegova studiranja u Grazu poklapa se s razdobljem studiranja Nikole Tesle na istoj Tehničkoj visokoj školi (1875. – 1877.). Životna dob im je također bila podjednaka (Tesla je također rođen 1856. g., samo šest mjeseci ranije). Međutim, nisu sačuvani zapisi o njihovom eventualnom poznavanju.

Nakon završetka studija vratio se u Bjelovar i već je te 1879. g. dobio zaposlenje kao profesor kemije u *Nižoj realci* (naslov gimnazije, koji citira više autora, ali koja se od 1877./78. naziva *Kraljevska mala realna gimnazija*). God. 1893. imenovan je upraviteljem realke.

To je bilo razdoblje brzoga razvoja grada i nagloga povećavanja broja stanovnika, a i učenika. U takvim uvjetima Fleischer utvrđuje nedostatak školskog prostora u staroj školskoj zgradi i počinje se zauzimati za pronalaženje mjesta za izgradnju nove školske zgrade. Nalazi ga na danas reprezentativnom mjestu u gradu (Matice hrvatske br. 17). God. 1901. zgrada je dovršena, a nakon preseljenja *Kr. Mala realna gimnazija* ili *Niža realka* proširena je višim razredima gimnazije. Od šk. g. 1904./05. Niža realka dobiva status realne gimnazije s osam razreda i ime *Kraljevska Velika realna gimnazija u Bjelovaru*, a njezin dotadašnji upravitelj dobiva naslov ravnatelja gimnazije i na toj dužnosti ostaje do kraja života, 1913. g., ukupno 20 godina. Školske godine 1904./05. bjelovarska je gimnazija imala 12 odjeljenja s 310 učenika i 56 učenica. Prvi ispit zrelosti – velika matura održan je 1905. g., a uspješno ju je položio 21 učenik.

Uz odgovorne ravnateljske poslove neumorno je sudjelovao u mnogim aktivnostima prednjačeći osobnim prinosom i organizacijskim idejama. Objavio je mnoge radove pedagoškoga i stručnog sadržaja s uputama za nastavu općenito, a posebno u kemiji i matematici (*Godišnja izvješća gimnazije, Pedagogijski glasnik, Nastavni vjesnik*). Za potrebe srednjoškolskih nastavnika preveo je s njemačkoga udžbenik

Slika 2. Vjekoslav i Ida Fleischer oko 1855.

Ferde Wilbranda *Uvod u kemiju* i objavio ga 1881. g. Tomu je prethodio suradnički rad također s Ferdom Wilbradom i prijevod s njemačkoga pod naslovom *Naputak za metodično naučavanje anorganske lučbe* (prvo izdanje, koje nije sačuvano, objavljeno je, čini se, 1876. g., a drugo 1882. g. u Bjelovaru). S njemačkoga je preveo 1912. g. knjigu poznatog kemičara toga vremena Wilhelma Ostwalda *Uputa u kemiju za svakoga*. Zagrebački profesor kemije Fran Bubanović ističe korisnost izdavanja tog prijevoda i piše: «...prijevod je u svakom slučaju hvalevrijedan ... moram u tom pogledu posebno istaknuti, a to je vrlo uspješna i konsekvantno provedena nomenklatura kemijskih i fizikalnih zakona...» (*Nezavisnost*, 1913., br. 35, Podlistak). U suautorstvu s Josipom Mencinom objavio je 1890. g. *Čitanku za šegrtske škole*, pisanu latinicom i ćirilicom, tiskanu u Osijeku, u nakladi Kugli i Deutsch, Zagreb, a 1907. g. u Bjelovaru je izdana brošura *Fleischerov pripravnik*.

Od općih tema napisao je brošuru *Naše žene*, tiskanu 1892. g. u Bjelovaru.

Suradio je u *Deutsche Encyclopedie*, a člancima i raspravama poučnog sadržaja u *Narodnim novinama* (npr., *Cheopsova piramida*, 1904., *Teorija pendulacije*, 1911. i dr.). Objavljeni novinski članci sadržavali su građu prethodno održanih javnih predavanja (većinom u dvorani *Sokol*).

Uz pomoć i suradnju 30-ak ljekarnika iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine i tri iz Srbije sastavio je *Rječnik narodnih imena ljekarija*, s latinskim

Slika 3. Alojzije i Gustav Fleischer, Bjelovar, oko 1885.

adekvatima, i objavio ga 1893. u vlastitoj nakladi. Rječnik je pobudio pozornost suvremenika, a objavljeni su i neki kasniji prikazi. Npr., V. Dušanek je tri puta prikazao taj rječnik, a u mjesečniku *Vjesnik Ljekarnika*, KSHS, Zagreb, u br. 10., 1927., str. 47 piše:

“...Rječnik, čini mi se da je prvi pokušaj kod nas na tome polju... star je 36 godina, trud je prošle generacije ljekarnika...Izdavač je pokazao dosta organizatorskog i istrajnog duha, pa je

prilično zainteresovao tadanje ljekarnike... Da to nije lagan posao, vidi se u sadašnjosti, gdje se dosada za taj novi posao tek dvojica trojica javiše..."

Rječnik je ponuđen našem uvaženomu botaničaru, prof. dr. Ivanu Šugaru, koji također piše suvremeni botanički rječnik, na ocjenu sa suvremenoga gledišta.

Slika 4. i 5. Gustav Fleischer sa suprugom Baricom, majkom Idom, rođakom i troje djece, Bjelovar, oko 1885; dolje je fotografija četvero Gustavove djece: Olga, Ida, Anka i Milan, Bjelovar, oko 1895.

Njegov prikaz ponuđen je za tisak (časopis *Jezik*), a ovdje izdvajamo neke njegove zanimljive primjedbe:

*“Knjižica... je vrijedan tiskarski zapis ljekarničko - pučkoga nazivlja sa širokog prostora dijela južnoslavenskih zemalja, koje se odnosi na ljekovite pripravke spravljene od pojedinih biljnih vrsta ili njihovih izlučina, kao što su smole, sokovi, eterična ulja i dr. ili pak od kemikalija odnosno kemijskih spojeva. ... Vrijednost tog nazivlja je višestruka. Iz tog se nazivlja ... nazire što se je u to doba u ljekarnama moglo naći... Vidi se da su prevladavali pripravnici spravljene od domaćeg, samoniklog bilja. No... raspolagali su i pripravcima od ljekovitih biljnih vrsta iz cijeloga svijeta... kao što su **čemberika** koja se odnosi na pripravke spravljene od dviju poznatih biljaka iz Dalekog Istoka ...**gorkunovina**, koja potječe iz tropskih područja Amerike, **krpice** ... koja potječe iz Afrike itd... Knjižica s tim nazivima od posebnog je značenja s jezičnog gledišta. Za svaki je naime naziv zabilježeno mjesto iz kojega potječe... Za mene je to mali, ali vrijedan doprinos hrvatskom biljnom, ali i ljekarničkom nazivlju.”*

Uz pedagoški rad G. Fleischer bio je aktivan u društvenom i u kulturnom životu Bjelovara. God. 1884. pokrenuo je list *Tumač*, namijenjen učiteljima srednjih i pučkih škola, koji je godinu dana sam izdavao. Godine 1885. bio je i suvlasnik lista *Hrvatski učitelj* zajedno sa Stjepanom Njemčićem, s kojim je zajedno list suuređivao i u njemu bio suradnik. Taj časopis, koji je u Bjelovaru počeo izlaziti 1885. g. dvaput mjesečno, bio je također namijenjen učiteljima srednjih i pučkih škola.

Bio je među utemeljiteljima *Tjednika bjelovarsko-križevačkog* (1891.) lista za pouku, gospodarstvo, društveni i javni život (kako je pisalo u podnaslovu) koji je izlazio pod tim (do 1907.) ili nešto izmijenjenim naslovom (do 1919.). Neki izvori Fleischera navode kao glavnoga osnivača, a neki ga prikazuju kao suosnivača. Međutim, činjenica je da je 1891. g. uspio pridobiti više prijatelja uglednih Bjelovarčana da zajedno pokrenu izdavanje lokalnog lista. Prethodno su nagovorili župana Bjelovarsko-križevačke županije da isposluje kod bana Khuena Hedérvarya oprost jamčevine od 2000 forinta. U studenome 1891. g. počinje izlaziti *Tjednik* (na jednom cijelom arku). Fleischer je sastavio prvi urednički odbor koji ga je zatim izabrao za glavnoga i odgovornog urednika lista, u kojemu je bio i suradnik, pripremajući većinu uvodnih članaka i dr. A. pl. Cuvaj 1813. g. u Jutarnjem listu br. 343 piše:

“... Pod Fleischеровим vodstvom list se tako podigao da je bio od naših najboljih pokrajinskih časopisa.”

Glavni urednik *Tjednika* bio je idućih sedamnaest godina, dakle do 1907., a potom uredništvo preuzima srednjoškolski namjesni učitelj D. Poljugan.

Sudjelovao je u osnivanju Ženske stručne škole 1894. g. u Bjelovaru i izradbi njezina statuta. Taj događaj priprema i popraća nizom pedagoških rasprava (objavljenih u *Izoješćima Kraljevske realne gimnazije* u Bjelovaru 1879. – 1880., *Peda-*

gogijskom glasniku, 1882., *Nastavnom vjesniku*, 1902. – 1904.). Time se Bjelovar pridružio važnom uvođenju školovanja djevojčica, koji se potkraj 19. st. širi u Hrvatskoj.

Kao uspješni učitelj pjevanja (A. pl. Cuvaj, 1913.) više je godina bio tajnik i zborovođa *Hrvatskoga pjevačkog društva Dvojnice* u Bjelovaru, a zbog zasluga u

Slika 6. i 7. Gustav kao mladi profesor Gimnazije i Barica kao mlada učiteljica Djevojačke škole u Bjelovaru, oko 1880.

Društvu imenovan je i njegovim počasnim članom. Uspješno djelovanje HPD *Dvojnice* pridonijelo je osnutku bjelovarske Glazbene škole 1898. g.

Darovitost za glazbu i visoko glazbeno obrazovanje naslijedio je i dobio od pokojnog oca Alojzija. Napisao je kompoziciju *Košutica* koju je kupilo društvo *Kolo* prigodom izložbe (u dostupnoj literaturi nisu navedene pojedinosti o izložbi), a 1888. g. dobio je za nju i pisano priznanje od Njegova Veličanstva Kralja (A. pl. Cuvaj, 1913. i nekrolog u listu *Tjednik*, 1913., br. 24, str. 1) i usmeno u posebnoj audijenciji Njegovu Veličanstvu za lijepo komponirani pozdrav koji je pjevan prigodom bakljade Njegovu Veličanstvu za boravka u Bjelovaru.

Bio je muzejski povjerenik *Hrvatskoga arheološkog društva* i bavio se istraživanjem starina u Podravini. U *Vjesniku kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog arhiva* piše izvješća

s vlastitih iskapanja (M. Bulić, *Zbornik Bjelovarski' 90*, str.197) pa je 1911. g. imenovan konzervatorom *Zemaljskog povjereništva za očuvanje historijskih i umjetničkih starina u Hrvatskoj i Slavoniji*.

Zahvaljujući njegovu darovanju većeg broja knjiga, osnovana je *Učiteljska knjižnica i Knjižnica za rekonvalescente* u bolnici u Bjelovaru. Bio je predsjednik *Društva za podupiranje siromašnih učenika Realne gimnazije* u Bjelovaru te se isticao dobrotvornim radom, a nakon njegove smrti osnovana je *Zaklada Gustav Fleischer* koja je pripojena spomenutom Društvu.

G. Fleisher bavio se i slikarstvom. U obitelji se čuva nekoliko ulja s motivima mrtve prirode. Zanimljiv je sadržaj dviju slika. Jedna prikazuje simbole prolaznosti i mudrosti te dalekozor i kemijsko posuđe, inače u uporabi pri alkemijskim pokusima, koji su bili popularni u Fleischerovo doba. Jedna je od njegovih rasprava *Nešto o alkimiji* (u popisu objavljenih radova). Druga slika prikazuje lutnju, klarinet i trublju s molitvenikom i leksikonom kao podlogom. Glazbeni su instrumenti uz glasovir bili u sastavu Fleischerova kućnog kvarteta koji je muzicirao za tjednih intelektualnih okupljanja u njegovu domu.

G. Fleischer bio je omiljen među sugrađanima i prijateljima. Volio je druženja i očuvala se uspomena i sjećanje na trenutke tjednih kulturnih okupljanja u njegovu domu, kamo su zalazili mnogi prijatelji i njihove obitelji. Na sastancima se raspravljalo o filozofiji, književnosti, pjesništvu, umjetnosti, suvremenim političkim zbivanjima i dr. Druženje je bilo praćeno recitiranjem citata i pjesama domaćih i njemačkih uglednih pisaca i pjesnika (H. Heine, J. W. Goethe i dr.) te muziciranjem na vlastitim instrumentima.⁵

U dirljivu nekrologu objavljenom u *Tjedniku bjelovarsko-križevačkom* 24. 1913., br. 25, str. 1 u povodu Fleischerove smrti zapisano je ovo:

"... Tko nije poznao i morao poštovati onog dobrog oca svoju učenika, koji je uvijek svima mogućim sredstvima i načinima tako živo nastojao, da uz solidno znanje ulije i utvrdi najbolje misli i najplemenitije želje u um, srce i dušu svojih učenika – svoje djece?! Ta on je cio život svoj posvetio samo tome. Zbog toga odrekao se i stalno odricao od mnogih ličnih ugodnosti i uživanja; pa je uvijek s jasno određenom tendencijom, kao neumorna pčela, čitao, opazio, razmišljavao i radio. Jednom riječi on se je cijelog života stalno spremao i lično usavršavao, da može svima onima, koji su mu u pravu povjereni svagda što obilnije i stvarnije u pomoć priteći... A želja mu je živa svagda bila, da iz njegova zavoda, zajedničkim plemenitim radom njegovim i školskih mu drugova, izađe što veći broj narodnih inteligenata, koji će biti ne samo inteligencija uma nego još više inteligencija srca i duše..."

⁵ O tome je pričala moja pokojna majka Vlasta koja je zajedno s bratom Raoulom (djeca od 6 i 5 godina) prigledavala, za predaha od igre u prekrasnom cvjetnjaku, povrtnjaku i voćnjaku, što se to u domu djeda i bake događa (adresa: Bjelovar, br. 102, prostrana prizemnica sa širokim ulazom koji je dijelio dio za stanovanje obitelji te dio za pomoćno osoblje i druge prostorije).

Gustav Fleischer vjenčao se 1881. g. s Baricom Grahovac, učiteljicom Djevojačke osnovne škole u Bjelovaru, kasnije ravnateljicom te škole. Gustav i njegova supruga Barica imali su četvero djece, tri kćeri i jednog sina: Idu, najstariju, Milana, Anku i Olgu. Milan je za polaska gimnazije u Zagrebu stradao kao petnaestogodišnji mladić. Time je prekinut nastavak Fleischerove loze po muškoj liniji. Ida, Anka i Olga nakon svršetka ženskog liceja u Zagrebu postale su učiteljice. Bile su poučene i u sviranju glasovira, a među njima se najviše isticala Ida vještinom u muziciranju, uspješnosti u učenju stranih jezika i darovitošću za slikarstvo. Sve tri djevojke bile su izrazito lijepe i rano su se udale. Ida je pošla za advokata dr. Stjepana Sabljaka u Bjelovaru, Anka

Slika 8. Skupština ravnatelja gimnazija raznih gradova, održana u Zagrebu 12. srpnja 1908.

za advokata dr. Karla Gogu u Zagrebu (inače rodom iz Dubrovnika) nakon smrti prvoga supruga, pravnika Bogumila Wachu, a Olga za državnog suca u Zagrebu dr. Stjepana Johanidesa, porijeklom iz Grčke.

Anka i dr. Karlo Goga nisu imali djece, a živjeli su u Zagrebu. Suprug Karlo je imao advokatsku kancelariju, a kasnije je bio upravitelj Slavenske banke u Zagrebu, gdje je posjedovao dvije kuće.

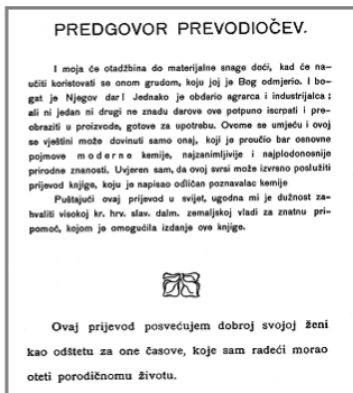
Olga i Stjepan Johanides imali su dvoje djece, sina Aleksandra i kćerku Beatu. Živjeli su u Zagrebu, gdje je Stjepan prilično rano umro nakon neizlječive bolesti. Kći Beata u ranoj je mladosti također umrla, a sin Aleksandar je u Zagrebu uz pomoć tetka Karla završio studij kemijskog inženjerstva i postao ugledni stručnjak u kemijskoj industriji, osobito u području boja i lakova, iz kojeg je napisao i knjigu pod naslovom *Boje i lakovi*, Tehnička knjiga, Zagreb, 1960., 405 str.

Njegova supruga Vera, rođ. Pirkmayer, bila je inženjerka kemije, završila je studij kemije i fizike u Ljubljani.⁶ Aleksandar i Vera nisu imali djece.

Slika 9. i 10. Uljene slike Gustava Fleischera, Bjelovar, oko 1890.

Najstarija Gustavova kći Ida i Stjepan imali su dvoje djece, kćer Vlastu i sina Raoula. Oboje supružnika imali su izraziti dar za slikarstvo i naslikali su mnoge slike, većinom u ulju. Sačuvan je tek manji dio tih slika. U njihovu su se domu također povremeno sastajali prijatelji udruženi smislom za umjetnost, slično kako je Ida bila naučena u roditeljskom domu. Pričalo se, raspravljalo, filozofiralo i muziciralo. Ida je izvrsno svirala glasovir. Prema pričanju moje majke na njihove prijateljske sastanke

Slika 11. i 12. Naslovna stranica i predgovor Fleischerovu prijevodu Ostwaldovog udžbenika za kemiju, Bjelovar, 1912.

⁶ Poslije je bila profesorica i predstojnica odjela za biokemiju na Tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Osnovala je četiri poslijediplomska studija. Za velik prinos u području biokemije, pogotovo za unaprjeđenje svoga zavoda, dodijeljen joj je naslov profesor emeritus, a posmrtno je osnovana Zaklada Vera Johanides namjenjena mladim znanstvenicima (Hrvatski leksikon, Zagreb, 1996., str. 546 i Hrvatska opća enciklopedija, LZMK, Zagreb, str. 365).

navraćala je i poznata bjelovarska slikarica Nasta Rojc, kojoj je Ida bila vršnjakinja po životnoj dobi (Bjelovar, 1883. – Zagreb, 1964.). Obitelj Fleischer bila je u prijateljskim vezama s obitelji Rojc (odvjetnik Milan Rojc bio je suosnivač lista *Tjednik* i prijatelj Idina oca, iako je kasnije među njima došlo do nekih razmimoilaženja u političkim opredjeljenjima tog vremena). Ipak nisu se sačuvali pisani dokazi o prijateljevanju Ide i Naste. Na Idinim slikama prevladavaju melanholične teme tmurnih boja, koje su bile karakteristične i za Nastino slikarstvo. Ida je bila sklona i pisanju, a u *Tjedniku* joj je objavljen esej posvećen moru pod naslovom *Prijatelji*, vjerojatno pod dojmom dvaju putovanja na more kao djevojčice i kasnije kao djevojke od 20-ak godina. Ida je pod tim dojmom kasnije naslikala i jednu uljenu sliku koja pokazuje uzburkano more.

Suprug Stjepan bio je ugledni bjelovarski advokat široka obrazovanja. Studij prava završio je u Zagrebu, a prethodno je mnogo putovao po Europi, zadržavši se najviše u Parizu. Mnogo je ulagao u svoju bogatu i raznovrsnu knjižnicu. Bio je slikarski izrazito nadaren, ali od mnogih njegovih slika sačuvana su samo dva akvarela s temom iz pariškog života, jedna lijepa uljena slika lisice i crtež olovkom mlađeg polubrata Ladislava.

Slika 13. i 14. Ida, Anka i Olga oko 1905. i Ida oko 1908.

A. Markgraf

BJELOVAR

Nakon prerane smrti roditelja sin Raoul i kći Vlasta napustili su Bjelovar. Sin ing. Raoul Sabljak (Bjelovar, 1910. - Montreal, Kanada, 1975.), Gustavov unuk, završio je najprije Vojnu akademiju u Beogradu, a poslije toga studij hidroiženjerstva u Švicarskoj. Bio je cijenjeni stručnjak za gradnju brana na hidroelektranama te je postao glavni inženjer projektant brane hidroelektrane *Jablanica*. Nakon toga projektirao je i gradio nekoliko manjih hidroelektrana u bivšoj Jugoslaviji i na području današnje Republike Hrvatske. Osobito je značajna njegova suradnja na projektima velikih međunarodnih sustava hidroelektrana u Kanadi (Vancouver, Montreal, koji su imali svoja gradilišta u Južnoj Americi). Raoul Sabljak oženio se Jelenom Prussis, porijeklom po ocu iz Litve, a po majci iz Ukrajine te je s njom imao tri kćeri. Prva kći Bojana umrla je u djetinjoj dobi od pet godina, a od dviju mlađih jedna boravi s obitelji (Vera Sabljak–Andrić) stalno u Kanadi, a druga (dr. sc. Stela Sabljak – Humphries, struka

Slika 15. Gustav i Barica Fleischer s unucima Beatom, Vlastom i Raoulom, Bjelovar, 1910.

biologija) povremeno. Vera i njezin suprug Zdravko Andrić imaju kćerku Bojanu i unuka Jessyja. Mlađi Verin sin Nikola umro je u dobi od 28 godina u Montrealu. Raoulova obitelj djelomice je napustila Hrvatsku 1956. g., a zatim u cijelosti 1970. g.

Posljedni potomak obitelji Fleischer–Sabljak u Hrvatskoj (kći medicinske sestre i prve socijalne radnice u Hrvatskoj, Vlaste Sabljak, Bjelovar, 1909. – Zagreb, 1991.) i pravnika Pavla Lisca (Zagreb, 1900. – Rijeka, 1964.) je dr. sc. Inga Lisac, praunuka G. Fleischera, koja živi u Zagrebu. Inga je nakon diplomiranja i magistriranja na studiju fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu najprije radila u struci

Slika 16. i 17. Ida i Stjepan Sabljak s djecom Vlastom i Raoulom, Bjelovar, 1911; desno je uljena slika Stjepanova.

(fizika atmosfere), a od 1974. kao sveučilišna nastavnica i sada je umirovljena. I. Lisac raspolaže dijelom sačuvanih dokumenata iz obitelji Fleischer – Sabljak (fotografije, umjetničke slike, zapisi).

U Bjelovaru još postoji grob obitelji Fleischer u glavnoj aleji starog groblja sv. Andrije, o kojem zasada još brigu vodi I. Lisac.

Zaključak

Dolazak obitelji Fleischer u Bjelovar, obilježen je njihovim sudjelovanjem u bitnim aktivnostima kulturnog razvoja toga hrvatskog gradića u 19. stoljeću, u jugoistočnom području tadašnje Austro-Ugarske. Nezaobilazne tragove svog djelovanja u gradu ostavila su prije svega dva člana te ugledne bjelovarske obitelji.

Prvi je Alojzije Fleischer (1802. – 1873.), organist, zborovođa, glazbeni učitelj i širitelj narodnih, popularnih i domoljubnih pjesama na početku hrvatskoga narodnog preporoda, od kojih je mnoge i ukajdio. Svoju odanost novoj domovini prenio je i na svoga najstarijeg sina Gustava Fleischera (1857. – 1913.). Iako jedan od prvih hrvatskih kemičara, koji je u više navrata izrazio oduševljenje kemijskom strukom, Gustav je svoje sposobnosti ugradio prije svega u pedagoški rad i obrazovanje dolazećih mladih generacija, a za tim je u njegovu rodnom gradu bila najveća potreba u to doba. Time je uvelike pridonio razvoju školstva u Bjelovaru. Tijekom dvadesetogodišnjeg upravljanja bjelovarskom realnom gimnazijom Fleischer je postigao najviši nivo srednjoškolskog obrazovnog programa tog vremena. Doživio je mnoga priznanja, a, što je još vrijednije, trajnu odanost i predanost radu svojih učenika i suradnika. Velik je trud ulagao u prevođenje najboljih suvremenih udžbenika iz kemije te na pripremu i pisanje vlastitih udžbenika za učenike i pouka za učitelje.

G. Fleischer uspješno se bavio organizatorskim, socijalnim i humanitarnim radom te popularizacijom znanosti. Značajan je kao suosnivač prvoga bjelovarskoga tjednog lista pod naslovom *Tjednik bjelovarsko-križevački*, a kao višegodišnji glavni urednik lista napisao je većinu zapaženih uvodnih članaka. List *Tjednik* ubrzo je postigao ugled najboljih pokrajinskih novina. S velikim se uspjehom bavio i umjetnošću, kao izvrstan pijanist, zborovođa i skladatelj, a poznat je i njegov slikarski talent jer je ostavio iza sebe niz amaterskih, ali umjetnički cijenjenih uljanih slika, od kojih je tek malo sačuvano.

Većina članova te ugledne i brojne bjelovarske obitelji prilično je rano napustila Bjelovar osnivajući svoj život i djelatnost, većinom znanstvenu ili visokostručnu, u Zagrebu i inozemstvu te postizala često vrhunske rezultate u svojim zvanjima (novinarstvo, građevinska struka, kemijska industrija, prirodoslovlje i dr.), a u pojedinačnim slučajevima se čuvaju i vrijedni rezultati amaterskog bavljenja umjetnošću.

Tijekom rada na ovoj studiji pokazalo se da ima još pisanih informacija koje se mogu dopunski obraditi, što će biti učinjeno naknadno, prema mogućnostima.

Popis objavljenih radova Gustava Fleischera:

1879. – 1880.: *O naučavanju*, IV Izvješće ob obospolnom naučavanju u Kraljevskoj realnoj gimnaziji u Bjelovaru, 4/1879.-80., str. 1-23.

- 1881.: *Prijevod Wilbrandovog Uvoda u kemiju* (nije sačuvano).
- 1882., zajedno s Ferdinom Wilbrandom, *Naputak za metodično naučavanje anorganske lučbe*, Bjelovar, tisak i naklada J. Fleischmann, prvo izdanje za javnost (zapravo drugo izdanje *Naputka* iz 1876., za vlastitu uporabu, vjerojatno u vlastitoj nakladi, ali nije sačuvan).
- 1882.: *Zagonetke u pučkoj školi*, Pedagogijski glasnik, I/1882., br. 5, str. 67-69.
- 1882.: *Zagonetke u pučkoj školi*, Pedagogijski glasnik, br. 6, str. 105-106.
1887. – 1888.: *Nešto o alkimiji*, XII Izvješće o Kraljevskoj maloj realnoj gimnaziji u Bjelovaru, str. 1-21.
- 1890., zajedno s Josipom Mencinom, *Čitanka za šegrtske škole*, Zagreb, Naklada akademske knjižare L. Hartmanna (Kugli i Deutsch), tisak J. Pfeiffer u Osijeku, tekst je pisan latinicom i ćirilicom, 8° 11+245, str. 21.
- 1892.: *Naše žene*, brošura, izdanje tiskare A. Kostinčar (nije sačuvano).
- 1893.: *Rječnik narodnih imena ljekarija*, Izdanje prof. G. Fleischer, zapris. sudb. kemičar, Bjelovar, tisak A. Kolesara (omotni naslov: *Ljekarski provincijalizmi*), 16°, str. 33.
- 1901.: *Djevojke u srednjim učilištima*, 1, Nastavni vjesnik, Knj. IX, str. 297- 310.
- 1901.: *Djevojke u srednjim učilištima*, 2, Nastavni vjesnik, Knj. IX, str. 450- 475.
- 1902.: *Zašto je matematika najteži predmet*, Nastavni vjesnik, Knj. X, str. 100-111.
- 1903.: *Neke misli o preopterećenosti*, 1, Nastavni vjesnik, Knj. XI, str. 32- 43.
- 1903.: *Neke misli o preopterećenosti*, 2, Nastavni vjesnik, Knj. XI, str. 467- 480.
- 1903.: *Neke misli o preopterećenosti*, 3, Nastavni vjesnik, Knj. XI, str. 640- 649.
- 1904.: *Neke misli o preopterećenosti*, 4, Nastavni vjesnik, Knj. XII, str. 677-694.
- 1904.: *Cheopsova piramida*, prikaz predavanja, Narodne novine LXX, br. 168, str. 4 i br. 169, str. 3-4.
- 1907.: *Fleischerov Pripravnik*, Bjelovar, tisak A. Kolesara (omotna ilustracija), 160° IV+, Sv. 1, 2, 3, str. 32.
- 1911.: *Teorija pendulacije*, Narodne novine, LXXVII, br. 146, str. 1-3.
- 1912.: *Prijevod udžbenika uz dopuštenje autora: Wilhelm Ostwald, Uputa u kemiju za svakoga*, tisak L. Weiss, Bjelovar, str. 370.
- Uvodni članci u Tjedniku Bjelovarsko-križevačkom, Izvještaji vlastitih arheoloških iskopavanja u Viesniku Kr. Hrv.- Slav.-Dalmat. zemaljskog arhiva.

Izvori podataka za popis radova G. Fleischera i za osobne podatke

Nastava i nauka kemije kod nas u 19. stoljeću, Beograd, 1-5 listopada 1963., Pedagoški muzej, Avalska 10; izložbu je organizirao Hrvatski školski muzej; urednik izložbe Branko Pleše, profesor, viši kustos Hrvatskoga školskog muzeja; građu sabrao i stručno postavio Zvonko Horvat, dipl. ing. kemije, profesor Više tehničke škole u Varaždinu.

Katalog bibliografije članaka iz prirodnih znanosti, Leksigrafski zavod u Zagrebu.

Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju, knjiga 1835-1940, Knj.1, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, brojevi 100613–100616, str. 215

Katalog biblioteke HAZU, Zagreb

Arhiv NSK

Hrvatski državni arhiv u Zagrebu i Bjelovaru

Hrvatski leksikon, Sv. 1. 1996. i Sv. 2. 1997., Naklada Leksikon d.o.o., Zagreb

Hrvatska opća enciklopedija, LZMK, Sv. 5. i 6, Zagreb

Literatura

Abramović, Zoran, 1999., Bjelovar i Bjelovarčani od 18. do sredine 20. stoljeća, Gradski muzej Bjelovar, 25. IX. do 12. X. 1999.

Anonimous, 1970., Spomen-knjiga 20, Škole za zubne tehničare u Zagrebu (1948. – 1968.) str. 7-8 i 11.

Barbieri, Marija, 1996., Hrvatski operni pjevači, Knj. I (1846. – 1918.), Matica hrvatska, str. 11. i 14.

Bašić, Nataša, 1998., Fleischer Vjekoslav, Hrvatski biografski leksikon, Vol. 4, E-Gm, LZMK, Zagreb, str. 297.

Bubanović, Fran, 1913., Ostwald-Fleischer «Uputa u kemiju za svakoga», Nezavisnost, Bjelovarsko-križevački vjesnik, god. VII, br. 35, Bjelovar, 26. srpnja 1913., Podlistak.

Bulić, Magdalena, 1990., Izdavaštvo i novinarstvo u Bjelovaru od 1875. do ujedinjenja Jugoslavije 1918., Bjelovarski zbornik '90, Prosvjeta, Bjelovar, str. 185 - 200.

Cuvaj, pl. A., 1913., Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije, 10, Zagreb, str. 345-349.

Dušanek V., 1927., Ljekarski provincijalizmi, Rječnik narodnih imena ljekarija, Vjesnik ljekarnika kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 9 ,7, str. 351 - 357, 8, str. 411 - 416, 10, str. 473-481.

Fleischer, Ida, 1902., Dobri prijatelji, Tjednik Bjelovarsko-križevački, Podlistak, 13/1902. – 1903., str. 43.

Gerić, B. i Mrkobrad, V., 1996., Duh starog Bjelovara, Bjelovaru za 240. godišnjicu postojanja, Gradski muzej Bjelovar.

Humski, Vera, 1998., Fleischer Gustav, Hrvatski biografski leksikon, Vol. 4, E-Gm, LZMK, Zagreb, str. 296-297.

- Kurtak, J. i Lovrenčević, Z., 1972., Dio izvještaja o ravnateljima gimnazije u Bjelovaru, *Bjelovarski list* od 26. listopada 1972., god. 26., br. 42, str. 6.
- Nekrolog, Gustav Fleischer (1856. – 1913.), *Nezavisnost*, 7, 1913, 21, str.1-2.
- Nekrolog, Gustav Fleischer (1856. – 1913.), *Tjednik bjelovarsko-križevački*, 24., 1913., 25. str.1.
- Renić, Z. i Kreštan T., 2006., *Gustav Fleischer (1856.-1913.) – bjelovarski pedagog, kemičar i kulturni djelatnik*, *Bjelovarski učitelj*, 2, str. 25 - 32.
- Ujević, Mate, 1955., *Misli i pogledi A. G. Matoša*, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb, str. 863.
- Strugar, Vladimir, 1994., *Bibliografija bjelovarskog školstva 1876. – 1993.*, Bjelovar
- Konzultacije s gospođom Magdalenom Bulić 1989. u Bjelovaru; s gospođom Natašom Bašić 1998. u Zagrebu; pisana prepiska sa Župskim dvorom u Bjelovaru, 1998.

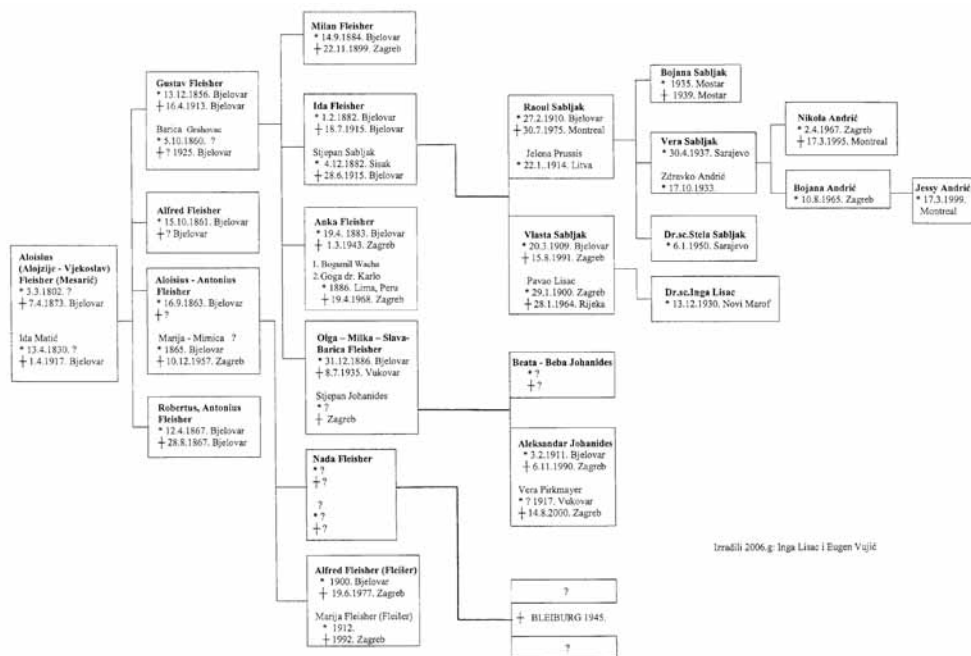
The Fleischer Family in the Cultural life of Bjelovar

Summary

Alojzije Fleischer's arrival to Bjelovar (1802 – 1873) as the organist of the catholic parish church in Bjelovar (beginning of the 19th century) meant his inclusion into the first activities of the cultural development of this small Croatian town in the eastern territory of the then Austro-Hungarian Monarchy. Fleischer's life is characterised with long, devoted and studious musical activity in the surroundings new to him for its nationality, mentality, customs, and climate. His activity as a conductor of a choir society, music teacher, promoter of many folk, popular, patriotic songs at the beginning of the Croatian National Revival was written down, and many of these songs were written in musical notebooks.

The loyalty to his new country A. Fleischer transferred to his oldest son Gustav Fleischer (Bjelovar 1857 – 1913), who had finished chemistry at the Polytechnic Academy in Graz. G. Fleischer noted in many ways the development of cultural life in Bjelovar. For twenty years he was a Principal of Bjelovar's Grammar school and he contributed, among other things, to the expansion of the grammar school to higher classes and to baccalaureate. He distinguished himself as an excellent teacher and through many published works. He translated from German two chemistry student class books and wrote several shorter instructions on how to study better. He was among the first to stand for "mutual education of boys and girls", which was at that time an avant-garde concept, and he followed this idea with many published discussions. His contribution to archaeology, practical pharmacy, painting, composition, music, and etc. is of great importance. He distinguished himself in organisational activities as an initiator, cofounder, and long time chief editor of the local newspapers *Bjelovarsko-Križevački Weekly*. He was the conductor of Bjelovar's choir society *Dvojnica*, he participated in the establishment of the school and hospital library and he helped the education of deprived students.

One of his three daughters, Ida (1882 – 1915), distinguished herself as an amateur painter. Ida had two children (her daughter Vlasta and son Raoul). The two Gustav's grandchildren, engineer Raoul Sabljak (1910-1975), the expert for the construction of hydro-electric power plants and engineer Aleksandar Johanides (1911 – 1990), the expert in chemical industry, left Bjelovar early, and both of them had great success in their professions in Croatia and abroad.

Rodoslovna shema bjelovarske obitelji Fleischer

From the Fleischer-Sabljak family two daughters of R. Sabljak (great-granddaughters of G. Fleischer) lived outside of Croatia. The one and only descendant of the Fleischer-Sabljak family in Croatia (the daughter of Vlasta Sabljak-Lisac) is dr. sc. Inga Lisac, who lives in Zagreb. In Bjelovar there still exists the tomb of the Fleischer family in the main alley of the old St. Andrew cemetery.

Keywords: Alojzije Fleischer, Bjelovar's secondary education, Gustav Fleischer, music life, foundation of libraries, Bjelovarsko-Križevački Weekly.

Autorica: Doc. dr.sc. Inga Lisac
 Hercegovačka 89
 10 000 Zagreb
 lisac@irb.hr

UPUTE AUTORIMA

RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru znanstveno-stručna su publikacija u kojoj se objavljuju znanstveni i stručni članci iz humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti te umjetnosti. Časopis objavljuje i ocjene, osvrte i prikaze.

Časopis izlazi jedanput u godini.

U *Radovima* se objavljuju tekstovi koji se recenziraju i oni koji ne podliježu recenzentskom postupku. Recenzirani članci dva recenzenta kategoriziraju se na sljedeći način:

Izvorni znanstveni članak sadrži dosad još neobjavljene rezultate znanstvenih istraživanja.

Pregledni članak cjelovit je opis stanja i trendova određenog područja, a popraćen je iscrpnim popisom literature iz kojeg je vidljiv doprinos autora tome području.

Prethodno priopćenje donosi rezultate novijih istraživanja, ali bez dovoljno pojedinosti koje bi omogućavale provjeru kao kod izvornih znanstvenih članaka. Takovi radovi zahtijevaju brzo objavljivanje.

Izlaganje sa znanstvenog skupa je priopćenje podneseno na znanstvenom skupu i treba biti koncipirano kao cjelovit članak, a objavljuje se samo ako već nije objavljeno kao referat u zborniku dotičnog skupa.

Stručni članak ne mora biti vezan uz izvorno istraživanje, već daje prijedloge za primjenu rezultata prethodnih znanstvenih istraživanja.

Uredništvo i urednici pridržavaju pravo na manje izmjene teksta, lekture i grafičkih priloga, ali tako da to bitno ne utječe na sadržaj i smisao članka. Uredništvo ne odgovara za navode i gledišta iznesena u pojedinim člancima.

Članci koji se recenziraju trebaju biti pisani na formatu A4, s dvostrukim proredom, opsegom do dva autorska arka (do 32 autorske kartice, s priložima i popisom literature). Tekst dostaviti na CD-u ili računalnoj disketi u Wordu i dva primjerka ispisanoj tekstu.

Priloge i ilustracije priložiti u obliku slajda, fotografije ili crteže na papiru ne većem od A4 formata ili u digitaliziranom obliku. U tekstu treba označiti mjesto kamo dolaze prilogi.

Opseg ostalih članaka može biti do 7 stranica.

Na prvoj stranici trebaju napisati ime(na) i prezime(na) autora, naziv i adresu ustanove u kojoj autor(i) radi(e), e-mail adresu, broj telefona i naslov rada (verzal).

Uz članak se prilaže sažetak do 250 riječi na hrvatskom i engleskom jeziku, a on sadrži: opći prikaz teme, metodologiju rada, najvažnije rezultate i zaključak. Sažetak sadrži ključne riječi od 5 do 7 pojmova.

U tekstu glavne naslove treba pisati velikim tiskanim slovima (verzalom) a podnaslove običnim slovima (kurentom). Autor može pojedine riječi ili dijelove teksta istaknuti (kurzivom, razmaknutim slovima ili tamnije otisnuto).

Citiranje, parafraziranje ili upućivanje na rezultate istraživanja drugih autora označava se u osnovnom tekstu tako da se izvor stavlja u zagradu i sadržava prezime autora, godinu izdanja i, u slučaju citiranja, oznaku stranice, npr. (Šišić, 1991., str. 32). Autor može pisati bilješke, koje su važne za razumijevanje a nisu u osnovnom tekstu, na kraju pripadajuće stranice s navođenjem arapskog broja u neprekinutom nizu od 1 naviše. Na kraju članka treba napisati samo literaturu korištenu u tekstu, abecednim redom prema prezimenima autora te kronološkim redom za radove istoga autora. Za zajednički rad više autora navode se imena svih autora.

Popis literature prilaže se ovako:

Knjige (naslov djela pisati kurzivom):

Šišić, Bruno (1991.), *Dubrovački renesansni vrt: nastojanje i oblikovna obilježja*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.

Članci u časopisu (naziv časopisa istaknuti kurzivom):

Slukan Altić, Mirela (2008.), *Kartografski izvori za povijest etnokonfesionalnih odnosa na području Varaždinskog generalata i dijela Križevačke županije*. Podravina, VII (13), str. 41 - 64. (Broj VII označava godište/volumen časopisa, broj 13 svezaka unutar godišta.)

Članci u zborniku (naziv zbornika kurzivom):

Feletar, Dragutin (1997.), *Promjene u prostornoj slici naseljenosti ivanečkog kraja*. U: A. Mohorovićić (ur.), *Zbornik 600 godina Ivanca*. Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin i Grad Ivanec, str. 91 - 104.

Rukopisi se dostavljaju Uredništvu kontinuirano tijekom godine na adresu:

Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru
43000 Bjelovar, Antuna Branka Šimića 1, p. p. 111., e-mail: zavodbj@hazu.hr

Nakladnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zagreb, Zrinski trg 11

Za nakladnika
Akademik Slavko Cvetnić

Lektorica i korektorica
Marica Kurtak

Tehnički urednik
Ranko Muhek

Naslovnica i ilustracije na stranici 54, 110, 146, 178, 190
Krešimir Ivanček

Prijevod sažetaka na engleski jezik
«Gloria» d.o.o. Bjelovar

Grafička priprema i tisak
Intergrafika, Zagreb

Naklada
300 primjeraka